

Izkustveno učenje izven učilnice:

učenje v naravi za učence z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju, gibalno oviranostjo ter drugimi kombiniranimi motnjami

Mateja Kete Černe, CIRIUS Vipava

Za učence s posebnimi potrebami je narava še posebej primerno učno okolje, saj se najuspešneje učijo preko doživljanja. Z ustreznimi metodami dela v naravi in skrbno načrtovanimi aktivnostmi, prilagojenimi možnostim učencev, le-ti pridobijo številne izkušnje s področja sensorike, motorike, ustvarjalnosti, spoznavanja okolja, druženja, premagovanja strahov. V posebnem programu vzgoje in izobraževanja v CIRIUS Vipava, kjer sem zaposlena, izvajamo učenje izven učilnice v okviru vseh področij dela. Naše izkušnje potrjujejo, da so prednosti in učinki učenja izven učilnice veliko večji kot pri učenju v razredu. Tovrstne izkušnje bogatijo tako učence kot učitelje, kajti narava nas uči in povezuje obenem.

UVOD

S pomočjo znanja in izkušenj, ki smo si jih pridobili z dolgoletnim delom na področju učenja otrok s posebnimi potrebami, smo razvili vsebine, s katerimi lahko učencem približamo naravo, ki je vir znanja, navdiha in sprostitve.

»Tisti, ki ljubimo naravno okolje, radi delimo svoje veselje in svoje navdihe z drugimi.« To so besede, katerih avtor je Josef Bharat Cornell, učitelj iz severne Kalifornije. V svoji praksi sledimo njegovim načelom, idejam, saj je razvil neverjetno ljubezen do narave. Naravo dojema v vsej svoji preprostosti. Govori o tem, kako moramo zemljo bolj občudovati kot izrabljati. Izvaja izobraževanja za odrasle in rad dela z otroki. Želi jim pokazati, da je bolj pomembno čutiti kot vedeti. Napisal je več knjig za boljše zavedanje sveta okrog sebe in doživljanje zadovoljstva ob stiku z Zemljo.

Od nekdaj je naše delo temeljilo na izkustvenem učenju in multisenzornem doživljanju narave ter okolice. Za naše učence z več motnjami je tako učenje osnovno metodično sredstvo. Naša velika želja je dobiti stalen, miren in varen kotiček v naravi, kjer bi lahko za naše učence še bolj sistematično izvajali aktivnosti v naravi. V krogu okoli ognja se okrepijo naši dobri odnosi, iz katerih dobimo nov zagon in ideje.

1 UČENJE IZVEN UČILNICE

Učenje izven učilnice lahko izvedemo kot ekskurzije, terensko delo, obisk učnih poti, dan dejavnosti ali kot posamezne ure pouka. Na vseh področjih dela lahko vsebine izvedemo na prostem. V posebnem programu vzgoje in izobraževanja so to:

1.1 SPLOŠNA POUČENOST

1.1.1 JEZIK

Izbor in poslušanje pravljice v naravi v različnih letnih časih je velikega pomena. Prebrana na jasi ob robu gozda, vinograda ali pod drevesom ima večjo moč in je bolj nazorna ter doživeta kot pravljica, prebrana v razredu.

Primeri: *Zrcalce* (Gregor Vitez), *Lesena hišica jeseni* (Jose Luis Macijas), *Hrast* (Zmago Šmitek iz Odkod je ta naš svet?), *O orehovi vejici* (Kristina Brenkova). Knjiga *Pravljичne poti Slovenije* (Irena Cerar Drašlar) je pravi zaklad navdihujočih dobrih zgodb in legend. V naravi izvajamo tudi druge aktivnosti. Iščemo nadpomenke, podpomenke in opazujemo, kaj v okolici vidimo na določen začetni ali končni glas. Opisujemo pokrajino, imamo govorne nastope, poimenujemo in opisujemo predmete, rastline. Iz kamenčkov ali vej sestavljamo črke, besede, pišemo v pesek, zemljo. Iz izbranih materialov tvorimo stavke, zgodbe. Pri nižjih sposobnostih urimo motoriko govornih

Druženje v krogu

Žaganje drv

organov verbalne komunikacije, izvajamo geste, po-
udarjamo mimiko, pantomimo, izvajamo aktivnosti
neverbalne komunikacije.

1.1.2 MATEMATIKA

Narava je vir matematičnih nalog in zakladnica ma-
tematičnih problemov.

Glede na sposobnosti učenca lahko delamo vaje:

- predštevilske matematike (opazujemo in primer-
jamo, iščemo podobnosti, razlike, razvrščamo, ure-
jamo, nizamo vzorce, ustvarjamo oblike, figure),
- geometrije (razvijamo geometrijske pojme: s pa-
licami rišemo ravne, poševne, krive, zankaste črte,
iščemo robove, vogale, različne ploskve, like, tele-
sa, simetrije),

Priprava kurišča

- obravnavanja števil (zapisujemo številke v tla,
štejemo in računamo z naravnimi pomagali, pri-
merjamo (težo, prostornino), merimo dolžino z
nestandardnimi merskimi enotami, palicami).

1.1.3 NARAVOSLOVJE

S poskusi lahko razlagamo preprosto kemijo in fizi-
kalne zakonitosti. Z učenci v naravnem okolju opa-
zujemo pojave in izvajamo preproste eksperimente.
Orientiramo se s pomočjo kompasa in glede na lego
sonca. Drugačna je tudi časovna orientacija oziroma
občutek za čas.

1.2 LIKOVNA VZGOJA

Likovna vzgoja v naravi je vezana na letni čas. Izko-
ristimo lahko sneg, blato, mivko, oblikujemo kipe,
reliefe. Uporabljamo naravna barvila za risanje in
slikanje na platno, kamenje, les, asfalt, pesek. Iz na-
ravnih materialov oblikujemo vzorce, okvirje, slike.
Iščemo podrobnosti, uporabljamo ogledala, foto-
grafiramo. Naravne materiale lahko združujemo
po barvah. Ni nam treba skrbeti, da bomo umazali
učilnico, mize, tla.

1.3 GIBALNO ŠPORTNA VZGOJA

Gibanje na prostem daje več možnosti za izzivanje
ravnotežja in koordinacije na naraven način. Vztraj-
nost, vzdržljivost, gibljivost in moč so dosežene spon-
tano. Veje, debla, drevesa in grmovje so naravni re-
kviziti, ki nadomeščajo telovadno orodje. Telovadnico
in pripomočke nadomestimo z naravnim gibanjem
na prostem. Izkoristimo razgiban teren, sneg, led,
travo, vodo, mivko in kamenje.

1.4 GLASBENA VZGOJA

Pri glasbeni vzgoji poslušamo naravne zvoke in rit-
me iz narave. Za to namesto instrumentov porablja-
mo naravne izvore (živali, drevesa, veter, dež, vodo).
Ločimo naravne od umetnih zvokov. V naravi druga-
če doživljamo zvok lastnega telesa in odmeva. Mo-
žna je tudi izdelava preprostih instrumentov (piščali,
bobnov, ropotulj).

1.5 DELOVNA VZGOJA

Učenci v vseh letnih časih spremljajo dela na dvo-
rišču, na vrtu, v sadovnjaku, v gozdu. Spoznavajo
različne poklice, vloge ter se navajajo na resnične ži-
vljenjske naloge. Povečujejo vztrajnost, samozavest,
zadovoljstvo in vidijo direktne učinke opravljenega
dela, smisel in motivacijo. Primer: nabiranje drv, listja,
gob, zelišč, saditev dreves, skrb za vrt, rože in vrtnine,
izdelovanje okrasnih predmetov za terase, nabiranje
plodov za uživanje in dekoracijo.

1.6 RAZVIJANJE SAMOSTOJNOSTI

Samostojnost pri urejanju samega sebe v naravi zah-
teva prilagoditve in drugačne veščine, ki jih lahko do-
bimo le z izkušnjami. Nepredvidljive situacije in nov
teren lahko popolnoma onemogočita samostojnost

Kurjenje ognja

osebe, ki ni vajena naravnega okolja. Oseba ima lahko težave zaradi velikosti in neomejenosti prostora. Problem lahko predstavlja orientacija in pot do zbirnega mesta, hoja skozi naravne ovire. Za nekatere je posebna izkušnja in zahtevno učenje že vožnja z vozičkom ali hoja po neravnem terenu, izogibanje koreninam, vejam, podrastu in odločitev, kam in kako se uvesti na tla za malico. Bistvenega pomena sta tudi druženje in socialno vključevanje.

2 PREDNOSTI, UČINKI IN POMANJKLJIVOSTI UČENJA IZVEN UČILNICE

2.1 PREDNOSTI UČENJA IZVEN UČILNICE ZA UČENCE:

- Večja možnost gibanja, neomejenost prostora,
- sproščeno vzdušje,

- dnevna naravna svetloba in svež zrak,
- konkreten material in naloge, vsebinsko bogatejša ponudba,
- učenje z vsemi čutili (vonj, temperatura, zvoki, vremenski pojavi),
- sedenje na naravnih materialih, hloh, na tleh, v travi,
- spremenjen občutek in kriterij za čistočo.

2.2 UČINKI UČENJA IZVEN UČILNICE ZA UČENCE:

- Izboljša kognitivne sposobnosti,
- omogoča vzročno posledično mišljenje, iskanje odgovorov na konkretna vprašanja,
- ponuja konkretne izkušnje,
- zmanjša motnje pozornosti,
- poveča ustvarjalnost, reševanje problemov,
- poveča telesno kondicijo, zdravje,
- razvija ljubezen do narave,
- razvija pozitiven odnos do zdrave prehrane,
- povečuje zavedanje o varčevanju z energijo ter trajnostnem razvoju,
- povečuje samostojnost, samozavest,
- izboljša komunikacijske sposobnosti in sodelovanje pri delu v skupini.

2.3 PREDNOSTI UČENJA IZVEN UČILNICE ZA UČITELJA

Delo v naravi je pozitivno tudi za učitelje, saj krepi zdravje, dobro počutje, večja strokovno zadovoljstvo, nudi nove izkušnje, nove izzive ter profesionalno napredovanje.

2.4 »POMANJKLJIVOSTI« POUČEVANJA IZVEN UČILNICE

Učenje izven učilnice je velik izziv. Delo je potrebno skrbno načrtovati, potrebno je več priprav, bolj poskrbeti za varnost učencev, saj je zunaj več nepredvidenih situacij. Potrebni so več spremljevalci, ki jih nimamo vedno na razpolago. Manjša je možnost po-

Priprava večerje

Aktivnosti z bučo

Spoznavanje zelišč

moči kolegov, zato moramo vedno s seboj vzeti telefon in nujne telefonske številke. Možnost poškodb in nesreč zmanjšamo predvsem s predvidevanjem in skrbnim načrtovanjem. Aktivnosti v naravi prilagodimo zdravstvenemu stanju učencev. Vse več učencev ima razne alergije, ki se na prostem lahko poslabšajo. Padci, poškodbe, nevarne živali (psi, klopi) in vreme so tudi pogost izgovor, zakaj ne bi zapustili varnega okolja učilnice.

Pri mlajših in učencih s posebnimi potrebami je pozornost usmerjena tudi na zaužitje rastlin, ki so lahko strupene. Pogosti so epileptični napadi, zato je potrebno s seboj vzeti potreba medikamentozna sredstva.

3 PRIPRAVA, NAČRTOVANJE DELA IN EVALVACIJA

3.1 PRIPRAVA

Načrtovanje dela je predstopnja dela izven učilnice, da se izognemo potencialnim nevarnostim. Vedno je potrebno znanje prve pomoči. Postavimo si cilje, ki jih želimo realizirati, kraj, kjer bomo cilje izvedli, določimo ustreznost okolja, ki mora biti učitelju poznano. Zato je potreben predhoden ogled terena. Potrebno je oblikovati skupine, določiti število spremljevalcev, določiti učne metode, časovni okvir zadrževanja v naravi in napisati varnostni načrt.

3.2 KRITERIJI ZA DOBRO IZBRANO AKTIVNOST IZVEN UČILNICE

Upoštevamo:

- umeščenost aktivnosti (medpredmetno povezovanje),
- celostnost aktivnosti (multisenzornost, različni učni tipi),

- doživljajskost (aktivnost učencev in doživljanje dejavnosti ter materialov),
- ekonomičnost (dostopnost).

3.3 IZBOR AKTIVNOSTI IZVEN UČILNICE

Pri izboru aktivnosti si moramo odgovoriti na naslednja vprašanja: kaj učiti, kako učiti, na kakšen način, kje in zakaj. Če imamo kot učitelji odgovore na ta pomembna vprašanja, bo uspeh zagotovljen. Uvodna motivacija in povabilo k sodelovanju pri nalogah morata biti vedno igriva, da učenci v aktivnost vstopajo prostovoljno in motivirano. Tudi zato je potrebno dobro načrtovati uvod, bodisi je to zgodba, igra, pesem, misel ali vprašanje, ki pritegne učence k delu.

Aktivnosti izberemo glede na kognitivne sposobnosti, starost, spol, motorično spretnost, interese, cilje, upoštevamo tudi željo po tekmovalnosti. Izbiramo med tekmovalnimi igrami (drug proti drugemu, sami s sabo), igrami s pravili (brez velikega vpliva na potek), adrenalinskimi igrami (za zelo drzne in spretnosti) ter igrami vlog.

EVALVACIJA

Pripravi in aktivnosti sledi evalvacija, ki jo izvedemo z učenci in mentorji. Pomembna je tudi samoevalvacija. Je osnova za načrtovanje naslednjih aktivnosti v naravi. Izvedemo jo čimprej po dejavnosti. Zapišemo si svoja opažanja, ideje, pomisleke, pozitivne in negativne kritike sodelavcev, ki so lahko opazovalci (intervizorji) ali pa aktivni soustvarjalci dejavnosti. Dragocena informacija nam je tudi sporočilo učencev, zato jih po zaključeni dejavnosti vprašamo (po leg obveznega vprašanja, kaj so se novega naučili), ali jim je bila dejavnost všeč, zakaj, kaj so pogrešali in kaj je bilo dobro. Obvezno preverimo, če smo realizirali zastavljene cilje.

Z evalvacijo želimo izvedeti, ali z aktivnostmi nadaljevati ali jih opustiti, kako izboljšati program, organizacijo in strokovnost.

Pogled skozi ogledalo

AKTIVNOSTI IZVEN UČILNICE V CIRIUS VIPAVA

Ciljna skupina za delo izven učilnice v CIRIUS Vipava so otroci in mladostniki, ki se zaradi težjih, kombiniranih motenj (motnja v duševnem razvoju, gibalna oviranost, kombinirane motnje, avtizem, kromosomopatije, slabovidnost, naglušnost ...) in različnih omejitev lahko udeležujejo le redkih (interesnih) dejavnosti in potrebujejo individualno prilagojen program ter vsebine. Zato je pri delu tudi število mentorjev večje kot običajno.

Svoje znanje smo mentorji nadgradili na seminarjih Outdoor v tujini preko projekta Erasmus+ in na drugih manjših izobraževanjih v Sloveniji.

Aktivnosti izven učilnice izvajamo v okviru mednarodnih dni Outdoor day, v okviru posameznih ur pouka, vzgojno izobraževalnih področij učenja, dni dejavnosti ter v okviru interesne dejavnosti Outdoor (strnjeno po več pedagoških ur).

Outdoor day je svetovno gibanje šol, ki so drugim za vzor in se zavzemajo za pomen učenja izven razreda. Pobuda za takšno obliko poučevanja se je začela v Londonu. Vsako leto se temu gibanju pridružuje več šol. Mednarodni organizaciji Outdoor se je leta 2017 priključil tudi CIRIUS Vipava. Metodika poučevanja v naravi je imela v CIRIUS Vipava vedno pomembno mesto.

K sodelovanju lahko povabimo tudi fizioterapevta, delovnega terapevta ali logopeda. Za posameznega učenca nudijo strokovno pomoč in nasvete za kvalitetno izvedbo gibanja in komunikacije. Velikokrat gre za drugačen pristop in cilje, ki jih usklajujemo za dobro otroka. Napredek in zadovoljstvo otroka poplačata ves naš trud. Pri delu upoštevamo tudi individualiziran načrt posameznega učenca. Načini za uresničevanje le tega so številni in niso omejeni le na učilnico.

Aktivnosti izvajamo na prostem, v naravi, na dvorišču, v parku, na travniku, ob vodi, pod drevesi. Temo izbiramo glede na letni čas, vreme, naravne materiale, ki so v sezoni na razpolago.

4.1 CILJI

Pri delu smo si zastavili naslednje cilje:

- doživljanje narave z vsemi čutili in gibanjem,
- doživljanje narave v različnih letnih časih,
- doživljanje narave v različnem vremenu in vremenskih pojavih.

4.2 ELEMENTI, KI JIH VKLJUČIMO V VSAKO SREČANJE

4.2.1 KROG, OGENJ, HIMNA, ZASTAVA

Krog poveže naše poglede in poskrbi, da začutimo drug drugega. S skupino vedno oblikujemo krog okrog ognja in začnemo s pozdravom, imenovanjem vseh prisotnih, kar poveže skupino in da posamezniku pomembno mesto v skupini. Elementi, ki jih vedno vključimo v delom, so: kurjenje ognja, petje

Razbijanje ledu

himne in dvig zastave. Besedilo himne smo oblikovali skupaj z učenci. Pojemo jo v uvodu in zaključku na njim poznano melodijo znane pesmi.

4.2.2 ZGODBA

Izbiramo med starimi manj poznanimi zgodbami in pravljicami, ki so dobra motivacija in navezava na temo srečanja. Zgodbe vzbujajo domišljijo in spoštovanje do narave, ki nas obdaja.

4.2.3 AKTIVNOST, POVEZANA Z IZBRANO TEMO

Vedno načrtujemo aktivnosti z rastlino v povezavi z letnim časom in temo. Lahko je to kostanj, oreh, bor, lipa, bezga, vrba, regrat ... Poleg spoznavanja rastline običajno izvedemo tudi praktično dejavnost (nabiramo veje, režemo in pečemo kostanj, izdelujemo taktilno ploščo iz gozdnih plodov, režemo zelišča, pečemo »fritaljo«, izdobljamo buče za dekoracijo, razbijamo led, v katerega smo zamrznili gozdni plod, tremo orehe, režemo les, sečemo drva, v les zabijamo žebelje, izdelujemo obešanke iz vej in drugih naravnih materialov, piče za ptiče, kreme, tinkture, sirupe). Po aktivnosti si privoščimo odmor, prosti klepet, sproščeno druženje ob obroku s toplim čajem, ki si ga običajno v kotlu nad ognjem pripravimo sami.

4.2.4 SENZORIČNI DRAŽLJAJI IN GIBANJE

Velik poudarek dajemo senzornim izkušnjam in gibanju. Učenci s posebnimi potrebami z gibalno oviranostjo so prikrajšani za marsikatero gibalno in senzorno izkušnjo. Velikokrat so prevarovani s premalo izkušnjami na področju gibanja in sensorike v naravnem okolju.

4.2.5 OGLEDALA

V delo smo uvedli ogledala, ki so se izkazala za dragocen pripomoček pri opazovanju narave za otroke s posebnimi potrebami. Ogledalo odpre novo perspektivo, ki je drugače ne morejo doživeti. Marsikateri otrok in mladostnik ima zaradi gibalne oviranosti in spastičnosti omejen obseg gibanja posameznih sklepov in brez ogledala ne more uzreti krošnje dreves. Ogledalo na mizici invalidskega vozička je neprecenljiv pripomoček za opazovanje narave med nami in nebom. Z različnimi postavitvami ogledal dosežemo različne cilje: iščemo detajle, v ogledalu oblikujemo slike, opazujemo sebe v novem okolju, v ogledalu prepoznavamo soseda v krogu.

4.3 PRIMER IZVEDBE OUTDOOR AKTIVNOSTI V CIRIUS VIPAVA JESENI

Tema	Jesen
Vsebina	Jesenski plodovi, buče (velikost, oblika, količina, lastnost).
Dejavnosti	Uvodni krog, pozdrav. Himna, dvig zastave. Nabiranje drv, postavljanje kurišča. Kurjenje ognja. Poslušanje zvokov v naravi. Legenda o Jacku O-Lanternu – dramatizacija. Primerjanje buč po barvi, velikosti, teži, lastnosti (gladko, hrapavo ...). Igre z ogledali. Čiščenje buč. Pečenje bučnih rezin v ponvi nad ognjem. Zaključni krog, pogasitev ognja, evalvacija.
Navodila	Kratka, jasna, enostavna navodila z demonstracijo.
Materiali, pripomočki	Različne buče, zastava, drva, veje, časopisni papir, vžigalice, kamenje za kurišče, pravljica – knjiga, nož, skleda, ponev, pladenj, vedro z vodo.
Varnost, priporočila	Izdelan varnostni načrt za učence s posebnimi potrebami. Preventiva pred klopi, medikamentozna terapija, podpis staršev.
Starost, sposobnost	15–26 (učenci s posebnimi potrebami, kombiniranimi motnjami, motnjo v duševnem razvoju, gibalno oviranostjo).
Trajanje	4–5 šolskih ur
Število udeležencev	8
Število mentorjev, spremljevalcev	5
Cilji:	Doživijo jesen z vsemi čutili (tudi z ogledali). Spoznajo jesenski plod – bučo in njene lastnosti (veliko, majhno, gladko, hrapavo, težko, lahko). Primerjajo buče med seboj po različnih lastnostih in po barvah. Spoznajo in doživijo jesensko vreme. Doživijo zvoke jesenske narave (ogelj, krošnje z listi, ptičje petje, šumenje suhega listja). Občutijo toploto ognja, božanje vetra. Občutijo in prepoznajo materiale v naravi (trske, drva, listi, veje ...). Skrbijo za čistočo in varnost v naravi. Povejo svoje občutke, se sprostijo v naravnem okolju. Se družijo z vrstniki in razvijajo pozitivno samopodobo. Krepijo zdravje in psihofizično kondicijo.
Oblike dela:	Individualna oblika dela in delo v skupinah.
Metode dela:	Metoda opazovanja, zaznavanja, občutenja, razlaga, demonstracija, pogovor, metoda praktičnih del.

5. ZAKLJUČEK

Nikoli ne pozabimo na ekološko osveščenost, varstvo narave in ljubezen do nje, saj iz nje v vsakem letnem času črpamo energijo in moč. Naša ideja se prenaša v krog iz mentorjev na učence, otroke, mladostnike in skupaj ob ognju vedno dosežemo več kot le zastavljene cilje.

V naši skupini krepimo medvrstniške odnose, pozitivno samopodobo in zavest, da v naravi veliko zmoremo. V naravi je moč in v njej nismo nikoli sami. Povezovalni duh med nami se čuti vsakodnevno vse do naslednjega srečanja, ki ga vsi komaj čakamo.

Tudi naša Outdoorska himna poveže vse nas radovedneže, ki se glasi:

*»Je bil en radovednež,
v naravo hodil rad,
prijatelj je povabil
odkrivati zaklad.*

*In dvignil je zastavo,
visoko pod nebo
in rekel je prijateljem:
Danes bo lušno b'lo ...«*

Literatura:

Batunek, D., Martin, A. (2018): *Games in nature*. Prague: IYNF.
Cornell, J. (1994): *Približajmo naravo otrokom*. Celje: Mohorjeva družba.
Cornell, J. (1998): *Veselimo se z naravo*. Celje: Mohorjeva družba.
Cornell, J. (1998): *Potovanje v srce narave*. Celje: Mohorjeva družba.
Danks, F., Schofield, J. (2007): *Igrišča narave*. Radovljica: Didakta.
Vir: Inštitut za gozdno pedagogiko (2018): *Zelena učna okolja, prednosti učenja v naravi za otroke s posebnimi potrebami*. Dostopno na http://gozdna-pedagogika.si/files/Zelena_ucna_okolja_brosura_slo_final.pdf